

PROTOCOL BASIC D'ACTUACIONS EN ABUSOS SEXUALS I ALTRES MALTRACTAMENTS DE MENORS A LA DEMARCACIÓ DE LLEIDA

PRESENTACIÓ

Lleida, 28 de novembre de 2000

REUNITS:

II·lm. Sr. Francesc Segura Sancho en representació dels magistrats de l'Audiència Provincial de Lleida.

II·lm. Sr. Martín Rodríguez Sol, fiscal en cap de l'Audiència Provincial de Lleida.

Sr. Eduard Enrech Larrea, degà dels Jutjats de Lleida.

II·ltre. Sr. Jordi Cots i Moner, adjunt al Síndic de Greuges per als infants

Sr. Estanis Felip Monsoriu, delegat del Govern de la Generalitat de Catalunya a Lleida

Sra. Assumpció Tomàs Vernet, delegada territorial de Justícia a Lleida

Sr. Antoni Mateu Serra, delegat territorial de Sanitat i Seguretat Social a Lleida

Sra. Teresa Ribes Utgé, delegada territorial de Benestar Social a Lleida

Sr. Ramon Alturo Lloan, delegat territorial d'Ensenyament a Lleida

Sr. Ricard Borràs Iglesias, president del Col·legi d'Advocats de Lleida

Sr. Jesús Gasque Lopez, en representació del departament mèdico-forense dels Jutjats de Lleida. *→ R. Pérez*

Sr. Joan Francesc Martínez Roma, cap de la Regió Policial de Ponent.

1. INTRODUCCIÓ

El desenvolupament dels drets dels menors, l'evolució de les institucions d'atenció a menors i la progressiva conscienciació de la societat fan que, any rere any, s'incrementi el nombre de casos detectats d'abusos o agressions sexuals i altres maltractaments a menors.

Les característiques d'aquests casos i les repercussions que tenen en els infants i les seves famílies comporten que apareguin programes i serveis especialitzats en el seu tractament i que els professionals elaborin propostes d'actuació coordinades, especialment les adreçades a atendre el menor i a evitar les conseqüències de la victimització secundària.

En els casos detectats de menors maltractats o que han estat víctimes de delictes contra la llibertat sexual intervenen diferents professionals i serveis que fan palesa la necessitat urgent de la coordinació, per evitar la duplicitat d'actuacions i obtenir un millor aprofitament dels recursos professionals.

La finalitat d'aquest protocol, que pren com a referència els que es van signar en les altres demarcacions de Catalunya, és definir un model d'actuació coordinada entre les instàncies implicades en el procés d'intervenció directa amb els menors que són víctimes d'aquests delictes, de manera que les actuacions que es duen a terme amb els menors víctimes d'abusos o agressions sexuals i altres maltractaments siguin les estrictament necessàries i s'eviti la repetició de diligències, declaracions i exploracions, que agreugen la seva delicada situació emocional i incrementen la victimització.

Com a resultat de la implicació de totes les parts signants d'aquest protocol i de la seva voluntat col·laboradora es fa necessària la creació d'una Comissió de Seguiment del protocol, que ha d'englobar i representar totes les institucions i professionals implicats i que ha de permetre analitzar i proposar les mesures adequades per a adaptar-les a la realitat canviant de la nostra societat.

2. DEFINICIÓ I TIPOLOGIA DELS MALTRACTAMENTS INFANTILS.

Un infant és tot ésser humà menor de divuit anys, tret que en virtut de la llei que li sigui aplicable, hagi assolit la majoria d'edat abans. (Convenció sobre els drets dels infants, 1989)

Un infant és maltractat quan és objecte de violència física, psíquica i/o sexual, però també si pateix de manca d'atencions per part de les persones o de les institucions de les quals depèn per al seu desenvolupament. (Societat Catalana de Pediatria).

- Maltractament físic

Qualsevol acció no accidental per part dels pares o persones que tenen cura dels infants, que els provoquin dany físic o malalties.

- Maltractament prenatal

Manca de cura del propi cos, per acció o omissió i/o autosubministrament de substàncies o drogues, de la dona gestant que, d'una manera conscient o inconscient, perjudica el fetus de què és portadora.

- Síndrome de Münchhausen o "per poders"

Descripció de fets falsos o provocació de símptomes de malaltia per part dels pares o tutors en un infant per generar un procés de diagnòstic i atenció mèdica continuats.

- Negligència o abandonament

Quan les necessitats bàsiques de l'infant (físiques, socials o psicològiques) no són ateses, de manera temporal o permanent, per cap dels membres del grup on conviu.

- Maltractament psíquic o emocional

Quan els adults responsables de l'infant li provoquen sentiments negatius envers la pròpia autoestima, amb actuacions o privacions, i li limiten les iniciatives que té, sigui de forma activa (maltractament) o per omissió (abandonament).

- Abús o sotmetiment sexual

Quan l'infant participa o presència activitats que tenen com a finalitat l'obtenció de plaer sexual per part de l'adult, per a les quals no està preparat d'acord amb el seu desenvolupament i que, per tant, no té capacitat de consentir. I quan és obligat o induït a activitats de prostitució i/o pornografia.

- Explotació laboral o inducció a la mendicitat

Utilització d'un infant d'edat no laboral per a treballs on s'obtingui qualsevol tipus de guany.

- Corrupció

Actuacions dels adults que promouen en l'infant pautes de conducta antisocial o desviada, particularment en les àrees de l'agressivitat, l'apropiació inadequada, la sexualitat i el tràfic o el consum de drogues.

- Maltractament institucional

Quan qualsevol professional relacionat directament o indirectament amb el món de l'infant genera situacions, per acció i/o omissió, que impedeixen el millor desenvolupament dels infants.

- Altres

Qualsevol altra situació que causi un dany, sigui del tipus que sigui, en un menor i el perjudiqui a ell i al seu desenvolupament harmònic.

3. PRINCIPIS GENERALS D'ACTUACIÓ

- La protecció de l'interès del menor i dels seus drets com a víctima.
- El principi de mínima intervenció, amb garantia dels principis legals d'immediació, publicitat i contradicció de les proves.
- L'actuació coordinada de les institucions que intervenen en aquest protocol.
- L'agilitació de les actuacions tendent a evitar demores en la intervenció.

4. ACTUACIONS DAVANT DELS MALTRACTAMENTS DES DELS DIFERENTS AMBITES

4.1. Serveis socials

Els equips bàsics d'Atenció Social Primària de Catalunya constitueixen el punt d'accés immediat de tots els ciutadans al Sistema Català de Serveis Socials i, per tant, són els serveis més propers a l'usuari i als àmbits familiar i social.

Dins de les funcions que aquests serveis tenen encomanades s'inclou l'atenció a la infància i a l'adolescència i també la seva promoció. Molt sovint és des d'aquest àmbit que es detecten els primers indicis que apunten cap a la possible existència d'alguna forma de maltractament o abús sexual sobre un determinat menor.

En els casos en què hi hagi una sospita de maltractament o abús sexual sobre un menor, els equips bàsics d'Atenció Social Primària es posaran en contacte amb els equips d'Atenció a la Infància i a l'Adolescència per tal d'intervenir conjuntament. Si l'equip d'Atenció a la Infància i a l'Adolescència, mitjançant l'estudi del cas, arriba a un diagnòstic afirmatiu sobre l'existència d'una situació de maltractaments o abús sexual, elaborarà l'informe i la proposta necessàries per emprendre les actuacions que es considerin oportunes i, si escau, proposarà a la Secció d'Atenció a la Infància de la Delegació de Justícia de Lleida una mesura de separació del menor del nucli familiar, i aquest últim organisme serà el que, si escau, presentarà la denúncia corresponent.

En aquells casos en què s'evidenciï una situació de desemparament en què estigui en perill la integritat física del menor, es posarà en coneixement del jutjat de guàrdia i/o Fiscalia, o als Mossos d'Esquadra i alhora el cas es derivarà a la Secció d'Atenció a la Infància. Si es valora necessària una intervenció i/o exploració mèdica, es portarà el nen al servei mèdic corresponent i, al mateix temps, es comunicarà a la família l'actuació realitzada.

4.2. Ensenyament

La importància d'aquest àmbit queda palesa en el fet que tota la població infantil entre 3 i 16 anys està escolaritzada (obligatòriament, els menors entre 6 i 16 anys). D'aquesta manera, l'escola esdevé una institució clau en la prevenció i la detecció de possibles situacions de maltractament infantil. És important, doncs, que totes les persones que formen part de la institució escolar coneguin les formes de detecció dels maltractaments, així com els canals de denúncia.

Quan des de qualsevol centre educatiu se sospiti l'existència d'una situació de possible maltractament o d'abús sexual sobre un alumne, aquesta situació es comunicarà als equips bàsics d'Atenció Social Primària.

En els casos en què s'evidenciï una situació de maltractament o abús sexual sobre el menor, es comunicarà al jutjat de guàrdia i/o Fiscalia, o als Mossos d'Esquadra i alhora el cas es posarà en coneixement immediat de la Secció d'Atenció a la Infància, si escau. Si es valora necessària una intervenció i/o exploració mèdica es portarà el nen al servei mèdic corresponent i, tot seguit, es comunicarà a la família l'actuació realitzada.

4.3. Atenció a la Infància

La Secció d'Atenció a la Infància del Departament de Justícia té la competència territorial d'exercir la protecció i la tutela dels menors desemparats.

Les actuacions d'aquesta Secció, en cas de detectar-se una situació amb evidents indicis de maltractament o d'abús sexual sobre un menor, estaran en funció de com i de qui detecti el cas, així com de les intervencions que ja s'hagin portat a terme des dels equips bàsics d'Atenció Social Primària i des dels equips d'Atenció a la Infància i a l'Adolescència.

En el cas d'una situació d'indicis de maltractaments o d'abús sexual sobre un menor, correspon als equips d'Atenció a la Infància i a l'Adolescència, amb la col·laboració dels equips bàsics d'Atenció Social Primària, elaborar un informe detallat i exhaustiu sobre el cas i, si escau, proposar a la Secció d'Atenció a la Infància l'assumpció de la tutela i l'aplicació de la mesura protectora i el recurs més adients.

Si es tracta d'un cas d'urgència, en què perilla la integritat física del menor, ja sigui detectat des dels equips bàsics d'Atenció Social Primària, des dels equips d'Atenció a la Infància i a l'Adolescència o des d'altres institucions socials, sanitàries, policials o judicials, per ordre del jutjat de guàrdia o dels Mossos d'Esquadra s'ingressarà immediatament el menor en un centre d'acollida, per tal de donar-li l'atenció immediata necessària, i quedarà sota la tutela de la Secció d'Atenció a la Infància.

En el cas que la Secció d'Atenció a la Infància, com a òrgan administratiu competent en matèria de protecció de menors, tingui coneixement d'un cas de maltractaments o abús sexual que no hagi estat denunciat davant l'autoritat judicial per cap dels professionals que intervinguin en el cas fins al moment, aquesta mateixa Secció cursarà la denúncia per tal que es pugui iniciar el procediment penal corresponent.

4.4. Servei d'Atenció a la Víctima

Aquest servei del Departament de Justícia pretén acollir la persona que es considera víctima d'un delictes i donar-li suport emocional. Si el cas ho requereix, també s'efectua una a la víctima al llarg de tot el procés judicial.

Si la situació és urgent o el maltractament és evident i està en perill la integritat física del menor, es formularà la denúncia corresponent al jutjat de guàrdia o als Mossos d'Esquadra i es posarà el cas en coneixement de la Secció d'Atenció a la Infància.

Quan arribi a aquest servei un cas que no hagi estat denunciat, es formularà la denúncia corresponent.

4.5. Serveis sanitaris i forenses

Si des de qualsevol servei sanitari se sospita de l'existència de possibles maltractaments o abusos sexuals sobre un menor s'informarà immediatament del cas a l'Equip Bàsic d'Atenció Social Primària que correspongui.

En el cas que es doni un diagnòstic de maltractament o d'abús sexual es posarà en coneixement, de forma immediata, del Jutjat de Guàrdia a fi que aquest disposi l'actuació que convingui per tal que el metge forense pugui dur a terme el reconeixement del menor de forma conjunta amb els serveis hospitalaris.

Si aquest maltractament comporta algun tipus de desprotecció s'informarà del cas a la Secció d'Atenció a la Infància.

Si un segon servei públic rep una nova sol·licitud d'informe sobre els menors i en l'expedient judicial no hi ha constància de l'informe emès pel primer servei, s'haurà d'informar el jutge o fiscal d'aquesta situació comunicant-li la conveniència que no es repeteixin exploracions i es demanarà al jutge o fiscal si cal fer un altre informe o una ampliació del que ja existeix.

És convenient mantenir aquesta coordinació per tal d'evitar la duplicitat en les exploracions i avaluacions que hagin de fer aquests serveis de tal manera que el primer servei que hagi fet l'exploració sempre haurà d'emetre un informe per escrit.

Únicament es repetiran exploracions a requeriment judicial o de la fiscalia.

En casos d'intervenció assistencial i forense conjuntes, i/o en casos en què s'hàn de repetir exploracions, els equips s'hauran de coordinar entre ells i posaran en comú:

- La situació assistencial del cas (exploració psicològica, social, mèdica...)
- La situació legal administrativa (tutela, guarda, guarda judicial)
- La situació judicial i l'anàlisi de la demanda.

4.6. Mossos d'Esquadra

La policia autonòmica sovint té contacte amb menors, ja que és garant de drets i llibertats i també té la missió de perseguir el delicte i detenir aquells que n'han estat els autors. És evident que en el cas dels maltractaments infantils sovint l'actuació de la policia es fa indispensable.

Els casos que arriben als Mossos d'Esquadra poden tenir diversa procedència: per actuació d'ofici de la pròpia policia, de particulars, d'escoles o d'altres centre educatius, de centre hospitalaris...

Un cop rebuda la denúncia la policia comunica el fet al jutjat de guàrdia i, en aquells casos en què s'evidenciï una situació de desèmparament, a la Secció d'Atenció a la Infància. Es comunicarà a la família en el moment oportú.

El jutge serà qui decidirà la forma de prendre declaració al menor.

Si l'actuació es realitza d'ofici a partir d'indicis com ara l'absentisme escolar, l'observació de la manca de cura personal d'higiene o d'hàbits elementals, etc, i sense perjudici d'altres investigacions, s'informarà sobre la situació detectada a la Secció d'Atenció a la Infància per tal que iniciïn les actuacions oportunes. Si d'aquesta actuació d'ofici es detectessin indicis delictius el cas també es posarà en coneixement del jutjat de guàrdia.

4.7. Advocats

L'advocat té com a funcions que li són pròpies l'assessorament jurídic i defensa del menor en qualsevol situació de risc o maltractament que pugui generar-se.

L'advocat ha d'assumir la defensa del menor víctima de maltractaments en qualsevol procediment administratiu o judicial en què aquest es vegi immers sempre que es designi particularment o per resolució motivada pel jutge, o per resolució administrativa, i d'acord amb allò que disposa la Llei 1/96, de 10 de gener, d'assistència jurídica gratuïta.

Quan per part de qualsevol professional es detecti una situació de maltractament d'un menor caldria derivar-lo a un servei especialitzat.

4.8. Equip d'Assessorament Tècnic

El fiscal, els jutjats d'instrucció, els jutjats penals i les audiències provincials poden sol·licitar, d'ofici o a instància de les parts, informes pericials o documentals a l'Equip Tècnic del Departament de Justícia, sobre els encausats, així com sobre les víctimes i els testimonis. En aquests casos, el jutjat oficia la demanda i els psicòlegs i assistents socials porten a terme la intervenció i elaboren l'informe d'assessorament.

Quan la demanda se centra sobre les víctimes, l'Equip d'Assessorament Tècnic pot informar sobre la situació psicossocial, efectuar l'anàlisi de credibilitat del seu testimoni, valorar les seqüeles psicossocials que hagi pogut patir arran dels fets, valorar la capacitat per testificar davant la instància judicial o en un judici oral i la necessitat d'aplicar mesures de protecció al menor en aquestes actuacions. També pot estar present en el moment de l'exploració judicial per tal d'assessorar i donar suport al jutge instructor.

És el jutge qui determina la necessitat de la intervenció i qui concreta la demanda a l'Equip Tècnic en casos de sospita de maltractament o d'abús sexual a un menor.

4.9. Fiscalia

El fiscal té l'obligació de posar en coneixement del jutjat competent l'existència de qualsevol situació de possible abús sexual o maltractament sobre un menor. Independentment, té la facultat d'investigar aquells fets denunciats directament a la fiscalia abans de presentar la denúncia corresponent davant del Jutjat o acordar l'arxiu de les diligències si no s'aprecia l'existència d'una falta o un delictes.

Quan en el jutjat d'instrucció s'obre un procediment relacionat amb un cas de maltractaments o abús sexual sobre un menor, el fiscal, en funció de la

urgència del cas, pot sol·licitar del jutge instructor les mesures que consideri necessàries pel que fa a la guarda del menor, sense perjudici de posar de forma immediata el cas en coneixement de la Secció d'Atenció a la Infància, perquè adopti la resolució que consideri convenient per al menor.

Finalment, cal assenyalar que, d'acord amb la llei, correspon al ministeri fiscal exigir l'aplicació de totes les normes que regulen la intervenció del menor en el procés penal i evitar totes les diligències en les quals es requereixi la intervenció del menor, quan siguin repetitives, supèrflues o prescindibles, per tal d'evitar-li situacions traumàtiques i preservar-li el dret a la intimitat.

4.10. Jutjat

Una vegada el jutjat de guàrdia té coneixement d'un cas de sospites de maltractaments o abusos sexuals, inicia un procediment penal derivat del fet delictiu. En cas que, a més, s'apreciï una situació de desemparament d'aquest menor, es posa en coneixement de la Secció d'Atenció a la Infància. D'acord amb l'art. 134 del Codi de família, es pot adoptar com a mesura cautelar l'ingrés provisional d'un menor en un centre d'acollida, per a la seva atenció immediata.

Es considera convenient que, sempre que sigui possible, al menor suposadament maltractat, li prengui declaració el jutge instructor, per evitar que declari davant de la policia o de la fiscalia. Així mateix, és convenient que en aquesta declaració el jutge estigui assessorat per un psicòleg de l'Equip d'Assessorament Tècnic i d'Atenció a la Victima, per tal de reduir al màxim possible l'efecte negatiu d'aquesta situació sobre el menor.

També es recomana que si existeixen controvèrsies respecte d'un informe social, psicològic o mèdic relatiu al menor, en lloc de tornar a demanar un nou informe, les discrepàncies siguin solucionades en fase de ratificació judicial de l'informe, amb citació de totes les parts intervinents en el procés, per tal d'evitar que el menor sigui sotmès a noves proves exploratòries.

Pel que fa a la tramitació de la causa, s'ha d'intentar que sigui al més àgil possible.

Respecte de les sessions del judici oral, es recomana que el judici es dugui a terme a porta tancada i que la declaració del menor es realitzi d'acord amb el que disposa la llei. Si es considera convenient, es recomana que es faci ús de les noves tecnologies audiovisuals.

També es recomana que els judicis en què participen menors es realitzin a primera hora.

5. SEGUIMENT DEL PROTOCOL

Es crearà una Comissió de Seguiment del Protocol formada per:

- Representant dels òrgans judicials.
- Representant de la Fiscalia de Lleida.
- Representant del Síndic de Greuges.
- Representant de la Delegació de Govern (Seguretat Ciutadana)
- Representant de la Delegació de Justícia.
- Representant de la Delegació de Sanitat.
- Representant de la Delegació d'Ensenyament.
- Representant de la Delegació de Benestar Social
- Representant dels metges forenses.
- Representant del Col·legi d'Advocats.

6. RECOMANACIONS I PROPOSTES

Generals

- S'hauria de procurar que els procediments on les víctimes o els testimonis siguin menors no pateixin dilacions innecessàries.
- En els casos que sigui possible, s'haurien d'aplicar els judicis ràpids.
- El llenguatge utilitzat i els aspectes formals s'haurien d'adaptar a l'edat i a les característiques personals del menor.
- S'hauria de facilitar l'assistència a la víctima i als seus familiars. Se'ls pot derivar al Servei d'Atenció a la Victima.
- S'hauria de procurar la promoció d'un conveni entre el Departament de Justícia i el Col·legi d'Advocats que contemplés la creació d'un torn d'advocats d'ofici que actuïn en representació de les víctimes de maltractaments.
- Els departaments de Justícia, ^{Sanitat} i Interior, la Fiscalia i el Consell General del Poder Judicial han d'impulsar la formació especialitzada dels professionals que intervenen amb menors. Aquests professionals haurien de tenir experiència i formació especialitzada acreditades.
- Els òrgans competents de l'administració haurien de facilitar els mitjans oportuns per facilitar el compliment de les recomanacions i garantir l'eficàcia del protocol.
- Seria convenient que la periodicitat de les reunions de la Comissió de seguiment d'aquest protocol fos semestral.

Pel que fa a la declaració del menor davant el jutge o el fiscal es recomana:

- Evitar que el menor hagi de declarar dues o més vegades sobre els mateixos fets.
- Que la declaració es faci de la següent manera:
 - Amb la presència d'un jutge i/o un fiscal, i un professional de l'Equip d'Assessorament Tècnic.
 - En una sala adequada i amb un mirall unidireccional o amb monitors de televisió on les parts puguin presenciar l'exploració, d'acord amb el que estableix la Llei orgànica 14/1999, de 9 de juny, de modificació del Codi penal de 1995, en matèria de protecció a les víctimes de maltractaments i de la Llei d'enjudiciament criminal.
 - Les parts haurien de fer les seves preguntes al final de l'exploració i mitjançant el jutge o el fiscal.
 - La declaració s'hauria de gravar en vídeo per tal que, en el seu cas, pogués ser apreciada per l'òrgan d'enjudiciament i per l'òrgan sentenciador en la fase del judici oral.

Pel que fa a la instrucció i al judici oral es recomana:

- Que les proves pericials siguin les imprescindibles i, en tot cas, que s'hagin de practicar només una vegada per perits designats pel jutge i amb la conformitat de les parts.
- Que s'evitin les diligències consistents en acaraments o reconstruccions dels fets, que s'eviti l'enfrontament de la víctima amb l'agressor, que es procuri la protecció visual del menor, sempre que sigui necessari, i que es preservi la seva intimitat celebrant el judici a porta tancada, d'acord amb el que estableix la Llei orgànica 14/99, de 9 de juny, de modificació del Codi penal de 1995, en matèria de protecció a les víctimes de maltractaments i de la Llei d'enjudiciament criminal.
- Que es garanteixi la possibilitat d'intervenció de l'advocat en tots els procediments administratius i judicials en que aparegui un menor com a víctima.
- Que les conformitats es produeixin, sempre que sigui possible, abans de la citació dels menors a judici.
- Que els judicis on hi ha menors s'assenyalin en primer lloc, de tal manera que siguin dels primers judicis del dia.
- Que la declaració del menor es faci en una sala adequada i que se li faciliti la comprensió, utilitzant un llenguatge planer. També caldria evitar aquells formalismes que no vulneren drets ni garanties (la toga, la distància física amb el tribunal, etc.).

CENTRE HOSPITALARI DE REFERÈNCIA

Hospital Universitari "Amáu de Vilanova" de Lleida
Av. Rovira Roure, 80
25198 LLEIDA
Tel. 973 24 81 00

TELÈFONS D'INTERÈS:

MOSSOS D'ESQUADRA:

088

SECCIÓ D'ATENCIÓ A LA INFÀNCIA (D. JUSTÍCIA):

973 72 77 07

SERVEI D'ATENCIÓ A LA VÍCTIMA:

973 70 02 02

TELÈFON DE LA INFÀNCIA:

900 30 07 77

I.Im. Sr. Francesc Segura Sancho
En representació dels magistrats de
l'Audiència Provincial de Lleida

II.Im. Sr. Martín Rodríguez Sol
Fiscal en cap de l'Audiència
Provincial de Lleida.

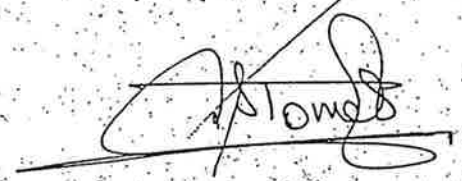
Sr. Eduard Enrech Larrea
Degà dels Jutjats de Lleida.

Sr. Jordi Cots Moner
Adjunt al Síndic pels infants.

Sr. Estanis Felip Monsonís
Delegat del Govern a Lleida.

Sra. Assumpció Tomàs Vernet
Delegada territorial de Justícia.

Sr. Antoni Mateu Serra
Delegat territorial de Sanitat i Seg. Social

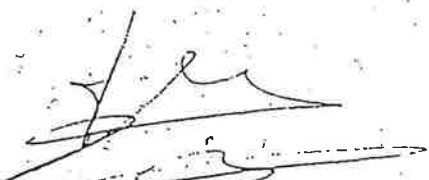
Sr. Ramon Alturo Lloan
Delegat territorial d'Ensenyament

Sra. Teresa Ribes Utgé
Delegada territorial de Benestar Social

Sr. Ricart Borràs Iglésias
President del col·legi d'advocats.

Sr. Jesús Gasque López
Representant dels metges forenses.

Sr. Joan Francesc Martínez Roma
Cap de la Règió Policial de Ponent